

K listopadovému dění v Kroměříži před 30 lety

Pro připomenutí listopadových událostí roku 1989 vám nabízíme fotku Josefa Ščotky z průběhu celostátně úspěšné generální stávky na Velkém náměstí v Kroměříži 27.11. 1989. Stávka byla jistou přelomovou událostí, v té době už bylo o tom, že se poměry v republice nepřeklopí zpět, rozhodnuto. Co té generální stávce předcházelo a co se stalo krátce po ní?

Třeba já jsem se spolužáky ze 4. D třídy kroměřížského gymnázia absolvoval v pátek 17. listopadu 1989 stužkovací večírek v hospodě v Bílanech, Bylo syčravo, když jsme se nad ránem vraceli i s některými pedagogy do Kroměříže, a tak v pondělí 20. listopadu někteří z nás zůstali s teplotami doma v posteli. Pěknou vzpomínku současného předsedy ODS na dění v Kroměříži 20. listopadu najdeme v knížce rozhovorů Miroslava Balaštika s Petrem Fialou v knížce rozhovorů Profesor na frontové linii. Fiala v té době pracoval v Muzeu Kroměřížska na místě historika starších dějin: „V pondělí ráno jsem odjel do Kroměříže a pak si pamatuji skoro každou minutu. Byl jsem v práci a šel za ředitelem a říkal jsem mu: „Tak pane řediteli, vidíte, jak se přidávají divadla. Muzeum se tedy musí přidat taky, musíme nějak vyjádřit nesouhlas s tím, co se stalo na Národní třídě.“ On se na mě podíval a říká: „Pane doktore, já nikdy nepůjdu proti pracujícímu lidu.“ Tuto větu. Vypadá

to jako ze špatného filmu, ale to bys ho musel znát.“ První shromáždění občanů nespokojených se současnou politickou situací, stavem společnosti, reagujících na brutální rozehnaní demonstrace na pražské Národní třídě 17. listopadu se v Kroměříži uskutečnilo až ve středu 22. listopadu. Účastníci to setkání nazvali „První kašna v Kroměříži“, protože kašna po náměstích většinou představuje vyvýšeninu, odkud se dobře mluví. Když před deseti lety proběhlo k 20. výročí listopadu setkání pamětníků s občany, vzpomněl tam stávající ředitel Muzea Kroměřížska Jiří Stránský humornou příhodu, kterou publikoval i 10 let předtím ve ZVUKu Zlínského kraje. Vyrazil tedy s kamarádem 22. listopadu na Velké náměstí: „To už bylo ponořeno v šeru, světlo lamp bylo cezeno přes husté mženi a chlad pronikal až do kostí. Směs chmurná, tísně, ale i naděje a odhodlání. Světelné podmínky se zhoršily, když lampy „típl“ soudruh předseda Městského národního výboru. Na kašně hovořil nějaký student z Brna – to se právě nelíbilo s. předsedovi, protože prý brněnské či pražské manýry on tu trpět nebude a že potřebujeme klid pro práci, že ulice nic neřeší... bla, bla, bla.“ Úplně jinak tu první kašnu vlastně nezažil tehdy jednadvacetiletý dělník, signatář Charty 77, člen Společnosti přátel USA a Nezávislého mírového sdružení – Iniciativy za demokratizaci společnosti Martin Hassa, který stejně jako Stránský vzpomínal před deseti lety na Starém pivovare na 17. listopad, rovněž on v podstatě tutéž příhodu, kterou tam vyprávěl, publikoval ve ZVUKu, tentokrát v roce 2009. Zde je jedna ze dvou jeho kroměřížských vzpomínek: „První je na pondělí 22.11. 1989 [to je omyl, šlo o středu] pozdě večer, kdy mě po celodenním výsledku policajti propustili a já šlapal v noci domů – ten den proběhlo

první neformální setkání občanů Kroměříže „u kašny“ na náměstí – a potkal mě kamarád a říká: „Kdes byl“ – lidi u kašny skandují, ať tě propustí, a ty tady v noci chodíš po Kroměříži a kouříš. A já vůbec nic nevěděl – vždyť mě zrovna pustili – tak jsem fakt „čuměl“, co se venku děje.“ Vzpomínkový text zakončím slovy nejznámějšího představitele protirežimní opozice v našem regionu Augustina Navrátila z Lutopecen. Otce 9 dětí „praktikujícího, ale i chybného křesťana, katolíka a upřímného Moravana“, jak se sám charakterizoval, který se do klíčového konfliktu se státní mocí dostal v roce 1974, kdy mu byly rozhodnutím místního národního výboru odebrány 2/3 polí, na nichž hospodařil, označil Okresní soud v Kroměříži v roce 1976 za „osobu s kverulatořskými sklony“ a režim ho pro jeho boj za spravedlnost a zákonnost vládel po vězeních a psychiatrických léčebnách. Taký on podepsal Prohlášení Charty 77, jím sepsanou petici Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR z prosince 1987 podepsalo v roce 1988 zhruba 600 000 lidí. Augustin Navrátil se stal v listopadu 1989 jedním ze 4 mluvčích Občanského fóra města Kroměříže. Z jeho projevu na diskusním odpoledni Občanského fóra v sobotu 2. prosince 1989 na zimním stadionu v Kroměříži, kde se sešli s veřejností zástupci všech podstatných politických sil a občanských hnutí ve městě a okrese, kromě zástupců OV KSČ, si uvědomíme, že sice byl statečným a přemýšlivým člověkem, ale špatným prorokem: „Mohl bych uvést desítky, ba stovky nezákonností, které se uskutečnily v našem okrese. V současné době však prožíváme revoluci. Chceme, aby byla nazvána revolucí lásky. Nechceme oko za oko, zub za zub. Proto bych se chtěl obrátit na funkcionáře okresu, města i vesnic, kteří jsou předmětem oprávněné kritiky. Obracím se na ty, kteří nejen, že ztratili důvěru občanů, ale kteří ji ani nikdy neměli. Obracím se na ně, aby si sami přehodnotili, zda v současné době mají morální právo zastávat své funkce. Občané, jestli máte trochu cti a hrdosti v těle, odstupte ze svých funkcí. Vaše éra skončila.“

Petr Pálka

Vážené členky, členové klubu, přátelé, k výroční členské schůzi vydáváme i letos náš Zpravodaj. Najdete v něm výroční zprávu s ohlédnutím za naší činností v roce, kdy jsme si připomínali řadu „8“ výročí, zejména akce, které souvisely s 20. výročí zápisu zahrad a Arcibiskupského zámku na seznam UNESCO. Plán činnosti pro rok 2019 bude v průběhu roku doplňován, vše najdete na www.unesco-kromeriz.cz. 30. výročí sametové revoluce si v listopadu připomeneme u „Lavičky Václava Havla“. Výbor klubu se těší na spolupráci i setkávání s vámi i v letošním roce.

Na setkání na našich akcích i na spolupráci s vámi se těší jménem výboru klubu MUDr. Eva Nováková

Plán činnosti 2019

Každé druhé úterý v měsíci se koná schůze výboru (kromě období letních prázdnin), tyto schůze jsou otevřené všem členům a pozvaným hostům.

Činnost klubu je denně (kromě pátku) zajištěna tajemnicí a předsedkyní od 9.00 - 13.00 hod. v kanceláři Klubu UNESCO na Riegrově náměstí v Kroměříži.

LEDEN – ÚNOR

příprava akcí v roce 2019, včetně finančního zajištění

BŘEZEN

18. 3. výroční členská schůze v Muzeu Kroměřížska

Vydání Zpravodaje Klubu UNESCO 1/2019

KVĚTEN

zájezd za památkami UNESCO /datum a místo bude upřesněno /

ČERVEN

Dny zahrad a zámku Kroměříž 2019, které Klub UNESCO od roku 2000 pořádá tradičně v červnu.

Program je letos věnován především mládeži a dětem. Hudební část:

18. 6. Děti nejen dětem – kroměřížské a regionální dětské soubory zahrají a zazpívají pro děti MŠ a ZŠ a seniory.

26. 6. skleník Květné zahrady B. Martinů : Otvírání studánek - účinkovat budou studentky SPgŠ Kromě-

říž, orchestr Konzervatoře P. J. Vejvanovského, sólista T. Hoza, dirigent J. Jablunka, choreografie L. Košíková

LISTOPAD

připomenutí 30. výročí listopadových událostí 1989 u lavičky Václava Havla

V PRŮBĚHU ROKU:

• Činnost Sekce propagace a rozvoje vědy a techniky regionu, předseda Ing. Jiří Varhaník

Leden

Ing. Petr Vodák: PRŮPLAV DUNAJ – ODRA – LABE - historie a budoucnost čtvrtek 24. 1. v 16 hodin, COPT - kongresový sál

Únor

Ing. Jiří Varhaník: VÝVOJ TEXTILNÍCH MATERIÁLŮ AŽ PO MIKROVLÁKNA čtvrtek 21. 2. v 16 hodin, COPT - kongresový sál

Březen

Ing. Vladimír Roubal, CSc.: ČAJ – MÍRU-MILOVNÝ NÁPOJ PRO ZDRAVÍ A VITALITU, čtvrtek 21. 3. v 16 hodin, COPT - kongresový sál

Duben

MUDr. Pavel Rataj: NÁKUPNÍ KOŠÍK ZDRAVÝCH POTRAVIN čtvrtek 25. 4. v 16 hodin, COPT – kongresový sál

Květen

EXKURZE do elektrárny Strž v Kroměříži čtvrtek 23. 5. ve 12 hodin

• Akce ve spolupráci se Švabinského kruhem přátel výtvarného umění - koordinátor PhDr. Markéta Mercová

• Akce ve spolupráci s přidruženými školami UNESCO-koordinátor Mgr. D. Slavičinská

Podrobněji o připravovaných akcích na www.unesco-kromeriz.cz

Konference Morava v čase převratů a změn 1848 – 1918. Kroměříž 6. – 7. června 2018

Ve dnech 6. – 7. června 2018 se v Kroměříži konala mezinárodní konference Moravského zemského archivu v Brně – Státního okresního archivu Kroměříž, pořádaná ve spolupráci s Muzeem Kroměřížska, Knihovnou Kroměřížska, Národním památkovým ústavem Kroměříž, Klubem UNESCO Kroměříž a Městem Kroměříž, nazvaná Morava v čase převratů a změn 1848-1918.

Záštitu nad konferencí převzali PhDr. Ladislav Macek, ředitel Moravského zemského archivu v Brně, PhDr. Karel Müller, ředitel Zemského archivu v Opavě, Mgr. Jiří Mitáček, Ph.D., ředitel Moravského zemského muzea v Brně, Mgr. Miroslav Kašný, člen Rady Zlínského kraje pro oblast kultury, památkové péče, církví, mládeže a sport, Mgr. Jaroslav Němec, starosta města Kroměříže a Mgr. Radek Vondráček, předseda Poslanecké sněmovny České republiky. Dvoudenního jednání se účastnili odborníci nejen z archivů, muzeí a vysokoškolských pracovišť z celé Moravy, ale např. i z Národního archivu České republiky, Vojenského historického ústavu v Praze nebo ze slovenských institucí.

Přednášející se ve svých příspěvcích zaměřili především na období od druhé poloviny devatenáctého a počátku dvacátého století, tedy období, ve kterém se měnila celá dosavadní společnost nejenom v habsburské monarchii, ale i v ostatních evropských státech. Události revolučního roku 1848 a následující prudký rozmach průmyslu a s ním spojená liberalizace podnikání a na ní navazující

socioekonomické změny, jež vyvrcholily první světovou válkou, způsobily změnu téměř všech dosavadních hodnot. V průběhu těchto let se střední Evropa vymanila z posledních pout feudalismu a v jejím prostoru se postupně konstituovaly moderní národy, včetně českého. Program konference byl s ohledem na šíři témat rozčleněn do několika panelů věnujících se mj. zasedání ústavodárnému říšskému sněmu v Kroměříži v roce 1848/1849 a jeho významu, národnímu obrození na Moravě v 2. polovině 19. století, státní správě a samosprávě na Moravě, rozvoji kultury v letech 1848–1918, úloze církve ve stejném období na Moravě se zaměřením na nižší klér a jeho působení, vývoji od rakouské armády k armádě československé, architektuře, školství, úloze a vlivu osobnosti, ale i otázké průběhu Velké války, vyhlášení samostatného Československa dne 28. října 1918 a jeho ohlasu na Moravě, včetně reflexe těchto událostí v dobových deníkových záznamech.

Nedílnou součástí konference byl také doprovodný program zahrnující mj. komentované prohlídky Květné zahrady s ing. Lenkou Křesadlovou nebo vystoupení žáků Základní školy U Sýpek

s literárně-dramatickým pásmem věnovaným působení jednotlivých poslanců při zasedání říšského sněmu v Kroměříži. Klub UNESCO, ve spolupráci s Gymnáziem Kroměříž, byl iniciátorem literární soutěže studentů středních škol Zlínského kraje nazvané „Osudové osmičky na konci letopočtu. Labyrint světa a ráj srdce“. Soutěž, kterou podpořily Město Kroměříž, Ministerstvo kultury České republiky, Zlínský kraj a poslankyně Evropského parlamentu Michaela Šojdrová, se konala nejen v rámci připomínky významných osmičkových výročí, ale také Evropského roku kulturního dědictví a na konferenci byly slavnostně vyhlášeny její výsledky. V prostorách skleníku Květné zahrady byla současně zahájena putovní výstava „Příběhy stromů: stromy Republiky Zlínského kraje 1918 – 2018“, která představila formou panelů asi osmdesát památných stromů spjatých s životem kraje převážně v první polovině 20. století. Výstavu připravili pracovníci Národního centra zahradní kultury v Kroměříži ve spolupráci s Klubem UNESCO Kroměříž a za podpory Nadace Partnerství, finančně výstavu podpořilo Ministerstvo kultury České republiky.

Celá konference, ze které byl vydán sborník, proběhla v přátelské atmosféře umocněné řadou nových poznatků a zajímavých osobních setkání.

Markéta Mercová

Snímek z předávání cen účastníkům literární soutěže

Činnost přidružených škol UNESCO

V síti přidružených škol UNESCO pracuje v současné době v naší republice 54 škol, z toho pět je z Kroměříže: ZŠ Zachar, ZŠ U Sýpek, Tauferova SOŠ veterinární, Střední zdravotnická škola a Gymnázium Kroměříž.

Školy každoročně zařazují do své činnosti projekty v rámci Týdne škol UNESCO. Tématy v uplynulém školním roce byly „Osudové osmičky v našich dějinách“ a „Sport jako prostředek k podpoře vzdělávání, zdraví, rozvoje a míru“. Své projekty a další činnost prezentují školy na každoročním valném shromáždění zástupců škol, které v tomto školním roce proběhlo

v Hlinsku ve dnech 24. - 25. 9. 2018.

Účastníci valného shromáždění si rovněž vyslechli celou řadu zajímavých tematických přednášek, které korespondovaly se schválenými tématy pro Týden škol UNESCO na období 2018/2019. Jedná se o témata: „Mezinárodní rok jazyků původních obyvatel“, „Mezinárodní rok umírněnosti“ a „Mezinárodní rok periodické soustavy prvků“.

Kroměřížské školy se každoročně mohou pochlubit bohatou činností, do které patří také spolupráce s Klubem UNESCO. Jako příklad můžeme uvést literární soutěž na „Téma osudové osmičky v našich dějinách“, které se zúčastnily střední školy ve Zlínském kraji.

K 80. výročí okupace roku 1939

V Kroměříži zavládlo od konce roku 1938 zmírňení až vymizení obvyklých třenic a pŕetek mezi politickými stranami. Národ se ocitl ve smrtelném nebezpečí, až na malé výjimky se lidé semkli.

Když vyhlásil 14. března 1939 slovenský snem samostatný a nezávislý Slovenský štát, lidé po ulicích nadávali na Slováky, že zradili.

Mezi Kroměřížany se šušovalo už od počátku března, že Němci něco chystají na 15. březen, o možnosti okupace prosádky nějaké informace z německých vesnic na Vyškovsku, správce velkostatku ve Věžkách se opil v hostinci ve Zlobicích a vykřikoval, že Kroměříži budou pochodovat 15. března němečtí vojáci.

Už v noci 14. března na 15. března začali důstojníci i vojáci v obou kroměřížských kasárnách (Žižkových a nových) pálit v kamnech, pecích i na dvorech spisy, listiny, seznamy, mobilizační plány. Pálili je celou noc, v 5 hodin ráno 15. března slyšeli z rozhlasu informaci, že německé vojsko zahájí dnes 15. března o 6. hodině ranní obsazování Čech a Moravy, aby mu nebyl z rozkazu prezidenta republiky kladen odpor.

15. března bylo sychravo, poletoval sníh, do Kroměříže vstoupila směrem od Hulína motorizovaná jednotka wehrmachtu mezi 10.-11. hodinou, vojáci na autech, motorkách. První jeli do kasáren, důstojníci chtěli dokumenty, plány seznamy, českoslovenští velitelé odpověděli, že je vše zničeno. Němci se na nic neptali a třeba z nových (později Rybalkových) odešli. Kupodivu kasárny nepřevzali, takže zbyl ještě den k dokončení ničení dokumentů a pistole, pušky a 27 lehkých kulometů z těchto nedávno postavených kasáren mohlo být ukryto u důstojníka v Miňůvkách.

15. března šli žáci a studenti normálně do škol, kde jim ředitelé a učitelé neformálně vysvětlili situaci a nabádali ke klidu a chladným hlavám. Zaměstnanci i živnostníci šli do práce.

Kroměřížští Němci, členové NSDAP, se ovšem na Velkém náměstí vítali a objímali s vojáky a důstojníky wehrmachtu. Věděli, že přichází jejich chvíle, už brzy se mnozí z nich stanou vnucenými správci židovských obchodů a podniků.

Hned po 15. březnu navštívil německého vojenského velitele Kroměříže majora Dietricha von Müllera František Mikuláš Mlčoch (1888 – 1946 v Kroměříži po řádném

soudu popraven). Šlo o legionáře, pak československého důstojníka, zástupce posádkového velitele Prahy, levičáka – emigranta do Sovětského Ruska, po návratu pracoval v arcibiskupských vinných sklepech. Mlčoch von Müllera vítal jako osvoboditele od jha parlamentní demokracie, marxistického bolševismu a židovstva. Ještě na jaře 1939 Mlčoch založil Národně socialistickou českou dělnickou a rolnickou stranu čili Stranu zeleného hákového kříže, to stále bydlel v Kroměříži na Purkyňově ulici.

Už 17. března 1939 píše kroměřížský starosta Jedlička na zdejší policejní úřad, aby zajistil provedení a dohlédl na vyvěšení zvenku dobře čitelného označení „Jüdisches Geschäft“, tedy Židovský obchod, ve výkladních skříních všech židovských obchodů. Ty vývěsky tam dlouho nebyly, a to z rozhodnutí Němců, kteří chtěli mít situaci pod kontrolou, ne aby si čeští starostové bez jejich nařízení dělali, co se jim zamane. Ještě v březnu byla z nařízení Němců tato označení odstraněna a naopak byly zřetelně a jednotnou formou označeny obchody árijské, a to nápisy „Deutsches arisches Geschäft“ nebo „Tschechisches arisches Geschäft“.

V Kroměříži takové označení „árijských“ obchodů antisemitům nestačilo, 28. června 1939 bylo policejní hlídkou zjištěno, že neznámý pachatel vylepil mezi 21.- 23. hodinou na obchodech židovských obchodníků v dnešních Vodní a Křížné ulici 7 kusů protizidovských letáků ve znění: ARIJCI! STYĎTE SE KUPOVAT U ŽIDŮ! ARIJSKÁ FRONTA.

Policejní úřad města nezjistil ani kdo letáky vylepil, ani tiskárnu, v níž byly vytištěny. Věc tak policie odložila.

České obyvatelstvo pobuřovaly velké a výhodné nákupy německých vojáků díky výhodnému kurzu 1 říšská marka - 10 korun. Výše jsem uvedl F. M. Mlčocha jakožto kolaboranta, který se sám dal okupantům k dispozici, ovšem našli se stateční lidé, do jejichž spolupráce Němci vkládali naději, oni se však přesvědčit ke spolupráci nedali. Tak kroměřížský obuvník, redaktor a

vydavatel týdeníku Stráž Cyril Měrka odmítl kolaborovat, psát ve svých novinách pro Němce, byl tedy v květnu 1939 zatčen, uvězněn, zahynul v koncentračním táboře Dachau v březnu 1943. A to byl Měrka starým kamarádem vůdčího fašistického politika v ČSR Radoly Gajdy, nedůvěřoval parlamentní demokracii a pohrdal politikou prezidenta Beneše.

Němci se chovali k místním lidem sice odměřeně, ale slušně. Kroměřížané se jen tu a tam šeptandou dozvídali, u koho byla provedena domovní prohlídka, ten a ten byl zadržen německou policií, a nikdo nevěděl proč, nikdo nevěděl, kdo přijde na řadu příště. Tak se začali bát Kroměřížané udavačů, stali se nedůvěřivými, opatrnými. Mluvílo se i o bezdůvodném zatýkání, že si Němci vybírají rukojmí. Všechny tyto obavy byly vrchovatě potvrzeny 1. září 1939, kdy Němci v rámci akce Albrecht I. vedené proti českému obyvatelstvu Protektorátu Čechy a Morava zatýkali - brali rukojmí - představitele českého veřejného života bez ohledu na politickou či náboženskou příslušnost – členy sokola, legionáře, skauty, učitele, funkcionáře sociálně demokratické i komunistické strany i Národního souručenství, představitele hospodářského života, římsko-katolické duchovní i Židy - čistě pro zastrašení těch, kteří byli zatím ponecháni „na svobodě“. Akce proběhla v souvislosti se zahájením válečných operací proti Polsku 1. září 1939. Uvedme alespoň tři jména rukojmích z Kroměříže, zatčen byl a koncentrační tábor Buchenwald přežil František Färber, příruční v obchodě s koženým zbožím svého strýce, předsedy Židovské náboženské obce v Kroměříži Maxe Färbera, zatčen byl i Ing. Vojtěch Kul, ředitel kroměřížského cukrovaru, syn prvního českého starosty města, představitel tzv. buržoazní protiněmecké opozice - zahynul v Buchenwaldu v únoru 1940. A konečně jmenujme kroměřížského praktického lékaře MUDr. Felixe Pressera, který zahynul rovněž v Buchenwaldu a to 22. února 1940. K poslední jmenovanému ještě dva dodatky. Felix Presser byl přijat do obecního svazku města Kroměříže

v sezení městského zastupitelstva přesně rok před svou smrtí - 22. února 1939, žil zde s rodinou početně celých 10 roku, nebyl důvod ho odmítnout. Město Kroměříž chce nyní jeho památku i památku jeho vyvražděné rodiny uctít instalováním kamenů zmizelých před domem, kde v Kollárově ulici bydleli.

Petr Pálka

Kroměříž, Velké náměstí, přehlídka německého vojska, nedatováno. (Fotoarchiv Muzea Kroměřížska)

